

Cuprins

Abrevieri	11
Cuvânt-înainte	13
Din istoria legislației penale în România	15

TITLUL I

LEGEA PENALĂ ȘI LIMITELE EI DE APLICARE	33
--	-----------

Capitolul I

Principii generale	33
Art. 1. Legalitatea incriminării.....	34
Art. 2. Legalitatea sancțiunilor de drept penal	35

Capitolul II

Aplicarea legii penale	54
<i>Secțiunea 1. Aplicarea legii penale în timp.....</i>	<i>54</i>
Art. 3. Activitatea legii penale	54
Art. 4. Aplicarea legii penale de dezincriminare.....	66
Art. 5. Aplicarea legii penale mai favorabile până la judecarea definitivă a cauzei.....	78
Art. 6. Aplicarea legii penale mai favorabile după judecarea definitivă a cauzei.....	92
Art. 7. Aplicarea legii penale temporare.....	104
<i>Secțiunea a 2-a. Aplicarea legii penale în spațiu.....</i>	<i>109</i>
Art. 8. Teritorialitatea legii penale	109
Art. 9. Personalitatea legii penale	123
Art. 10. Realitatea legii penale	128
Art. 11. Universalitatea legii penale.....	130
Art. 12. Legea penală și tratatele internaționale	131
Art. 13. Imunitatea de jurisdicție	132
Art. 14. Extrădarea.....	134

Bibliografie generală	144
------------------------------------	------------

TITLUL II

INFRAȚIUNEA	146
--------------------------	------------

Capitolul I

Dispoziții generale.....	146
Art. 15. Trăsăturile esențiale ale infracțiunii.....	146

Art. 16. Vinovăția	166
Art. 17. Săvârșirea infracțiunii comise prin omisiune	187
Capitolul II	
Cauzele justificative.....	190
Art. 18. Dispoziții generale	190
Art. 19. Legitima apărare.....	196
Art. 20. Starea de necesitate.....	211
Art. 21. Exercițarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații	219
Art. 22. Consimțământul persoanei vătămate	230
Capitolul III	
Cauzele de neimputabilitate	240
Art. 23. Dispoziții generale	240
Art. 24. Constrângerea fizică	242
Art. 25. Constrângerea morală	246
Art. 26. Excesul neimputabil	252
Art. 27. Minoritatea făptuitorului	256
Art. 28. Iresponsabilitatea.....	264
Art. 29. Intoxicația	273
Art. 30. Eroarea	283
Art. 31. Cazul fortuit.....	297
Capitolul IV	
Tentativa	309
Art. 32. Tentativa.....	309
Art. 33. Pedepsirea tentativei	318
Art. 34. Desistarea și împiedicarea producerii rezultatului	320
Capitolul V	
Unitatea și pluralitatea de infracțiuni	328
Art. 35. Unitatea infracțiunii continuate și a celei complexe.....	328
Art. 36. Pedepsa pentru infracțiunea continuată și infracțiunea complexă.....	396
Art. 37. Recalcularea pedepsei pentru infracțiunea continuată sau complexă.....	398
Art. 38. Concursul de infracțiuni.....	399
Art. 39. Pedepsa principală în caz de concurs de infracțiuni	434
Art. 40. Contopirea pedepselor pentru infracțiuni concurente.....	439
Art. 41. Recidiva	443
Art. 42. Condamnări care nu atrag starea de recidivă	470
Art. 43. Pedepsa în caz de recidivă.....	477
Art. 44. Pluralitatea intermediară	502
Art. 45. Pedepsele complementare, pedepsele accesorii și măsurile de siguranță în caz de pluralitate de infracțiuni	506

Capitolul VI	
Autorul și participanții	519
Art. 46. Autorul și coautorii	519
Art. 47. Instigatorul	539
Art. 48. Complicele	548
Art. 49. Pedepsa în cazul participanților	556
Art. 50. Circumstanțe personale și reale	562
Art. 51. Împiedicarea săvârșirii infracțiunii	569
Art. 52. Participația improprie	575
Bibliografie generală	584

George Antoniu **Tudorel Toader**
(coordonatori)

Explicațiile noului Cod penal

**Volumul I
(Articolele 1-52)**

George Antoniu, **Costică Bulai**, **Bogdan Nicolae Bulai**,
Constantin Duvac, **Ioan Griga**, **Ion Ifrim**, **Gheorghe Ivan**,
Constantin Mitrache, **Ioan Molnar**, **Ilie Pascu**,
Viorel Pașca, **Ovidiu Predescu**
(autori)

Universul Juridic
București
-2015-

Partea generală

Abrevieri

alin.	alineat(ul)
<i>apud</i>	citat după
art.	articol(ul)
BC	Buletinul Casației
BJ	Buletinul Jurisprudenței
B. Of.	Buletinul Oficial, Partea I
c.	contra
Cass.	Curtea de Casație
C. Ap.	Curtea de Apel
C. civ.	Codul civil
CD	Culegere de decizii. Tribunalul Suprem
CEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CDP	Caiete de drept penal
col. pen.	colegiul penal
conf. univ.	conferențiar universitar
C. Jud.	Revista „Curierul Judiciar”
C. mun.	Codul muncii
Convenție	Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (Convenția europeană a drepturilor omului)
CPJP	Culegere de practică judiciară penală
C. pen.	noul Cod penal
C. pen. anterior	Codul penal din 1969
C. pr. pen.	noul Cod de procedură penală
C. pr. pen. anterior	Codul de procedură penală din 1969
CSJ	Curtea Supremă de Justiție
dec.	decizia
dec. pen.	decizia penală
Dreptul	Revista „Dreptul”
ed.	ediția
Ed.	editura
etc.	et caetera („și celelalte”)
H.G.	Hotărârea Guvernului României
ibidem	în același loc
ICCJ	Înalta Curte de Casație și Justiție
idem	același autor
JN	Revista „Justiția Nouă”
Jud.	Judecătoria
LP	Revista „Legalitatea populară”
M. Of.	Monitorul Oficial al României, Partea I
n.a.	nota autorului
O.G.	Ordonanța Guvernului
O.U.G.	Ordonanța de urgență a Guvernului

op. cit.	opera citată
p.	pagina
par.	paragraful
pp.	paginile
R 1	Vasile Papadopol, Mihai Popovici, <i>Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1969-1975</i> , Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977
R 2	Vasile Papadopol, Mihai Popovici, <i>Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1976-1980</i> , Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982
R 3	Vasile Papadopol, Ștefan Daneș, <i>Repertoriu de practică judiciară în materie penală pe anii 1981-1985</i> , Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989
RDP	Revista de drept penal
RRD	Revista română de drept
SCJ	Revista „Studii și Cercetări Juridice”
SDR	Revista „Studii de Drept Românesc”
Studia	Revista „Studia Universitatis Babeș-Bolyai” – Series Iurisprudentia
s.n.	sublinierea noastră
s. mil.	secția militară
s. pen.	secția penală
sent.	sentința
ș.a.	și alții (altele)
Trib.	Tribunalul
Trib. jud.	Tribunalul județean
Trib. mil.	Tribunalul militar
Trib. Mun. București	Tribunalul Municipiului București
Trib. Suprem	Tribunalul Suprem
UE	Uniunea Europeană
urm.	următoarele
vol.	volumul

Cuvânt-înainte

Autorii au fost de acord să republice această lucrare de comentarii ale noului Cod penal sub titlul *Explicațiile noului Cod penal*, ținând seama că acest cod adoptat prin asumarea răspunderii Guvernului, intrat în vigoare la data de 1 februarie 2014, va mai putea suferi modificări (ceea ce va impune modificări și în conținutul comentariilor respective), modificări posibile în situații temeinic justificate, așa cum prevede art. 56 alin. (1)¹ din Legea nr. 24/2000, modificată și completată prin O.U.G. nr. 61/2009.

Se știe că Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, în art. 56 alin. (1), prevedea că, după intrarea în vigoare a unui act normativ și pe durata existenței acestuia, vor putea interveni diferite evenimente legislative, cum sunt modificarea, completarea, abrogarea, republicarea, suspendarea sau altele asemenea. Soluția era rațională și de înțeles. Un act normativ, odată adoptat de organul legislativ, este presupus că întrunește toate elementele necesare pentru a fi apt să intre în vigoare în forma în care s-a aflat la data adoptării de către Parlament. Eventualele modificări ale acestui act n-ar putea fi făcute decât după intrarea legii în vigoare, pe baza concluziilor desprinse din confruntarea actului normativ în forma inițială cu realitățile sociale, politice, juridice apărute ulterior adoptării actului.

Această soluție a fost însă infirmată de legiuitor prin O.U.G. nr. 61/2009, care permite modificarea ori abrogarea actului normativ adoptat de Parlament, chiar înainte de intrarea sa în vigoare și de confruntarea cu realitățile pe care le-am amintit.

O atare soluție conferă posibilitatea ca Parlamentul să modifice ori chiar să abroge acte normative adoptate, chiar dacă acestea nu au intrat încă în vigoare și nu a avut loc confruntarea cu realități care să justifice aceasta.

Deși Ordonanța de urgență a Guvernului (nr. 61/2009) își autorestrânge aplicarea numai la „situații temeinic justificate”, această formulă era extrem de vagă și atotcuprinzătoare, astfel încât nu puteau fi excluse situațiile în care Parlamentul să acționeze subiectiv și dintr-o aprehensiune nejustificată față de activitatea legislativă anterioară.

Un act normativ adoptat de Parlament cu respectarea regulilor constituționale ar trebui să se bucure de un anumit prestigiu chiar dacă nu a intrat în vigoare; este prestigiul organului însuși care a adoptat actul respectiv.

O negare a valorii organului legislativ precedent era o premieră în legislația noastră. De aici și caracterul surprinzător al soluției la care ne referim, ca și titlul inedit inițial al lucrării anterioare, *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, titlu care ținea seama de posibilitatea, creată prin O.U.G. nr. 61/2009, a unor modificări succesive ale dispozițiilor legii penale chiar înainte de intrarea sa în vigoare. În această situație, deveneau posibile și necesare modificări succesive inclusiv ale comentariilor preliminare în raport cu schimbările care vor interveni. Așadar, mobilitatea dispozițiilor din noul Cod penal era de natură să determine mobilitatea

comentariilor viitoare ale acestor dispoziții chiar și după intrarea în vigoare a noului Cod penal.

În prezent, ne aflăm în fața unei legi penale intrate în vigoare la 1 februarie 2014 și care este comentată în vederea unei aplicări concrete.

În esență, aceste explicații nu mai sunt preliminare, ci cuprind o analiză profundă a conținutului noilor dispoziții intrate deja în vigoare, cu trimitere atât la doctrină, cât și la soluțiile instanțelor care au rămas valabile în raport cu noile prevederi. De asemenea, această analiză cuprinde și unele observații critice la adresa legiuitorului, ca și unele propuneri *de lege ferenda* sugerate de aceste explicații critice, spre a stimula pe noul legiuitor să aducă modificările corespunzătoare dispozițiilor din noua lege, asigurând astfel stabilitatea și coerența politicii represive penale, garanție hotărâtoare a respectării drepturilor fundamentale ale destinatarilor legii penale și a întăririi ordinii de drept în perioada pe care o străbatem.

Prof. univ. dr. George Antoniu

Din istoria legislației penale în România

 COMENTARII (Cercetător științific Ion Ifrim*)

1. Apariția regulilor juridice, inclusiv a celor penale, este strâns legată, în principiu, de apariția puterii publice, adică de constituirea unei forțe sociale în măsură să impună, prin folosirea constrângerii, aceste reguli.

Ca atare, dreptul penal¹ apare în istoria omenirii ca o reacție sistematizată, ordonată împotriva unor fapte negative, grave, contra colectivității, contra membrilor societății, contra proprietății și contra altor valori sociale, prețuite ca deosebit de importante de grupul social². Prin incriminarea unor fapte sunt apărate valorile sociale și prin mijlocirea acestora sunt ocrotite relațiile sociale³.

2. Se știe că relațiile sociale nu se formează în vid, ci în jurul și datorită unor realități care tocmai pentru aptitudinea și rolul pe care îl au în formarea, desfășurarea și dezvoltarea relațiilor sociale sunt considerate valori. Comiterea oricărei infracțiuni pune în pericol sau vatamă în mod direct o anumită valoare socială și prin aceasta amenință sau aduce atingere relațiilor sociale⁴.

Sub acest aspect, profesorul Vintilă Dongoroz arăta că norma de drept penal, ca oricare altă normă juridică, realizează și reintegrează ordinea socială prin ocrotirea unui interes (idee primară), altfel zis, prin restabilirea ordinii și îngădirea acelor acțiuni care ar putea lovi sau periclita interesul ocrotit (idee adiacentă sau de dezordine⁵).

O asemenea funcție au exercitat-o, chiar în condițiile vieții primitive, o serie de reguli tradiționale care au reprezentat un instrument, un mijloc de realizare a ordinii sociale de care avea nevoie grupul social pentru a putea subsista⁶.

3. Privită din această perspectivă, evoluția dreptului penal român nu diferă prea mult de evoluția din țările apusene⁷.

Se știe că în țările române primele reguli penale au avut un *caracter cutumiar* (obiceiul pământului), un drept nescris cu reguli influențate și de legile barbare care

* Dr. Ion Ifrim, cercetător științific gr. III al Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române; e-mail: ionut_ifrim24@yahoo.com.

¹ Denumirea de „drept penal” derivă din latinescul *poena* (pedeapsă) și s-a impus în legislație și în doctrina dreptului penal de la sfârșitul secolului al XIX-lea. De exemplu: în limba franceză, *droit pénal*; în italiană, *diritto penale*; în germană, *das Strafrecht*; în engleză, *Criminal Law*.

² George Antoniu, *Noua legislație penală. Tradiție și reformă*, Comunicare prezentată la sesiunea internațională din Cluj-Napoca, 27-29 martie 2014.

³ Vintilă Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român*, vol. III, Ed. Academiei Române, București, 1971, p. 7.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Vintilă Dongoroz, *Drept penal* (reeditarea ediției din 1939), Ed. Societății Tempus și Asociația Română de Științe Penale, București, 2000, p. 30.

⁶ Vintilă Dongoroz, *op. cit.*, 1939, pp. 32-33.

⁷ Vintilă Dongoroz, *op. cit.*, 1939, pp. 32-36, 63.

se aplicau în Apusul Europei (inspirate cel mai adesea din dreptul bizantin și din obiceiurile țării¹).

Aceste reguli tradiționale existente în societate au impus oamenilor o anumită comportare în relațiile cu ceilalți, cum ar fi, de pildă: respectarea vieții altei persoane, ca și a integrității corporale aparținând celuilalt. Aceia care nu respectau regulile primitive de conviețuire erau obligați să suporte anumite sancțiuni. De pildă, în comunitatea matriarhală și în cea patriarhală, această sancțiune avea la bază ideea de reciprocitate (*talionul*²).

De asemenea, cel vinovat era supus oprubiului public și silit să părăsească comunitatea.

La comunitățile teritoriale românești pedeapsa cea mai grea era izgonirea vinovatului. Pentru faptele mai puțin grave se folosea ca sancțiune disprețul public, strigarea peste sat sau la horă sau diferite porecle date celor care încălcau normele de conviețuire sociale. De regulă, la sate, mai frecvente erau faptele negative contra persoanelor, și nu cele contra bunurilor; faptele de furt erau extrem de rare, însușirea roadelor, consumate pe loc, nici nu era socotit furt, iar în cazul sustragerii altor lucruri, sancțiunea pentru hoț era purtarea lui prin sat cu lucrul furat, ceea ce echivala cu moartea civilă³.

În zonele în care relațiile gentilice au durat mai multă vreme exista adânc înrădăcinată răzbunarea ca mijloc de ripostă la agresiune, în timp ce în alte zone răzbunarea este înlocuită de timpuriu cu compozițiunea. Treptat, o serie de conflicte între oameni sunt supuse judecății obșteștilor sătești sau de căpetenia comunității sătești, împreună cu sfatul oamenilor buni și bătrâni.

Acestea judecau după obiceiurile moștenite de la predecesori, respectând reguli care nu aveau caracter juridic, deoarece nu emanau de la un organ creat de societate pentru a impune ordinea și disciplina în relațiile sociale și a asigura o desfășurare ordonată a activităților indivizilor. Un asemenea organ care va apărea mai târziu, impunând ordinea și disciplina în relațiile sociale, va fi statul.

4. Obiceiurile care dominau acele timpuri au determinat și inspirat mai târziu legile scrise. Profesorul Vintilă Dongoroz arăta că asigurarea ordinii în relațiile sociale (*ordinea socială*) s-a realizat mai întâi pe calea obiceiului, a tradiției (*ordine cutumiară*) ori pe baza prescripțiilor religioase (*ordine religioasă*) sau prin folosirea preceptelor morale (*ordine morală*), iar mai târziu, după crearea unei autorități publice conducătoare, a elaborării de reguli care disciplina conduita oamenilor în raport cu valorile sociale ocrotite, această ordine a fost statornicită prin folosirea rânduielilor dreptului (*ordinea juridică*⁴).

5. Menținerea și asigurarea ordinii în societate pe calea respectării unor reguli mai puternice și mai precise a reprezentat un pas înainte în dezvoltarea colectivităților umane și o contribuție hotărâtoare la progresul grupului social. S-a spus, pe drept cuvânt, că nu este posibilă conviețuirea oamenilor în societate fără să existe o

¹ Ioan Tanoviceanu, *Drept penal*, vol. I, Ed. Socec, București, 1912, p. 142.

² Răzbunării limitate i s-a dat numele de „talion” sau „legea talionului”, expresie cunoscută prin sintagma „ochi pentru ochi și dinte pentru dinte”.

³ Diaconu Gheorghe, *Contribuții la studiul pedepsei*, teză de doctorat susținută la Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române, sub coordonarea științifică a prof. univ. dr. George Antoniu, 2001, p. 33.

⁴ George Antoniu, *Reflecții asupra normei penale*, în RDP nr. 3/2004, p. 12.